

Fredagen den 15 oktober

Kl. 15.00

Fredagen den
15 oktober 1971

Vid remiss av
motioner**§ 1** Föredrogs och hänvisades Kungl. Maj:ts propositioner och skrivelser

- nr 118 till civilutskottet,
- nr 119 till utrikesutskottet,
- nr 120 till näringsutskottet,
- nr 121 till socialutskottet,
- nr 122 till civilutskottet,
- nr 123 till trafikutskottet,
- nr 125 till utrikesutskottet och
- nr 126 till trafikutskottet.

§ 2 Föredrogs och hänvisades

skrivelse från bankofullmäktige med förslag till ändring i bankoreglementet till finansutskottet samt

skrivelse från riksdagens ombudsmän angående ändringar i lagen om allmän folk- och bostadsräkning till skatteutskottet.

§ 3 Vid remiss av motioner

Föredrogs motionerna nr 1489 – 1495.

Herr FÄLLDIN (c):

Herr talman! Vi befinner oss nu när vi skall börja riksdagsarbetet för hösten i en rätt ovanlig situation. Normalt lämnas inga motioner under höstsessionen annat än i anslutning till propositioner. Men när riksdagen samlades i går väcktes det mycket omfattande partimotioner från alla partier utom regeringspartiet rörande den ekonomiska politiken och sysselsättningsläget.

Motiven för att så skedde är väl kända. Men jag vill ändå nu när motionerna skall remitteras till utskott föra fram några synpunkter.

Under de månader som riksdagen inte har varit samlad har den konjunkturedgång, som började göra sig gällande redan under våren, slagit igenom med full kraft. Det har gett upphov till en akut arbetslöshetskris, avskedanden och nedläggningar av företag i allt snabbare takt. Fortfarande går det inte att spåra några omedelbara förändringar till det bättre i denna utveckling. Ett större antal människor än någonsin sedan krisperioden för flera decennier sedan är arbetslösa. Det råder givetvis stor oro i tiotusentals hem i dag.

Man väntar sig naturligtvis att regeringen i en sådan situation skall vidta kraftiga motåtgärder. Regeringen har ju alltid möjligheter att på egen hand utlösa ganska kraftigt verkande medel. Dessa möjligheter har

man emellertid inte utnyttjat i någon större utsträckning. Inte heller har man i de fall som kräver riksdagens medverkan utnyttjat möjligheterna att använda sommaren och riksdagsuppehållet till att utarbeta förslag att föreläggas riksdagen vid dess början så att åtgärderna i anledning av de förslagen kan sättas in med minsta möjliga tidsförlust.

Det finns som jag bedömer det ett par förklaringar till att regeringen på det sättet låtit utvecklingen rinna sig ur händerna. Först och främst är det väl klart att man har missbedömt utvecklingen i stort.

Redan under vårriksdagen gick bedömningarna mellan regering och opposition isär. Medan oppositionen reste krav på en förstärkning av beredskapen inför en hotande konjunkturavmattning såg man på regeringssidan — och då inte minst finansministern själv — tiden an med ganska stor tillförsikt. Ännu vid månadsskiftet juli—augusti, när regeringsledamöterna började komma tillbaka från sina semestrar, bestred finansministern mycket energiskt att läget skulle vara dystert — trots att arbetslöshetssiffrorna hade skjutit i höjden på allvar.

De senaste månaderna har ingen kunnat undgå att inse situationens allvar. Det har också från regeringens sida satts in en del punktvisa åtgärder, framför allt på det arbetsmarknadspolitiska området. Det kom också en halvprocentig räntesänkning i början av hösten. Det är bra åtgärder. Det är nödvändiga åtgärder. Men de räcker inte.

Detta att regeringen så att säga togs på sängen har lett till att man uppenbarligen inte förmått samla sig kring något målmedvetet program för att föra vårt land ur den mycket allvarliga situation som det nu befinner sig i och för att trygga den fulla sysselsättningen framöver. Intrycket av improvisationer och dag-från-dag-politik förstärktes ytterligare när regeringen i går på den första riksdagsdagen presenterade ett antal skisser till i och för sig välkomna åtgärder i stället för att presentera konkreta förslag för riksdagen i form av en proposition. Regeringen visste ju lika väl som vi inom oppositionen att riksdagen började i går.

Denna regeringens svårighet att samla sig kring ett krisprogram ökar riksdagens ansvar. Initiativet till den samlade lösning som nu är nödvändig måste under dessa omständigheter komma från riksdagen. Det är också bl. a. därför som vi från centerns sida har tryckt så starkt på behovet av en samlad utskottsbehandling av de förslag som vi visste skulle komma, och jag hälsar med stor tillfredsställelse att det har gått att nå enighet mellan partierna om detta.

Beträffande den motion som vi har väckt skall jag bara säga, att vi har lagt tyngdpunkten på åtgärder som har snabb och direkt verkan på sysselsättningen. Våra förslag omfattar både åtgärder för dem som redan går arbetslösa och åtgärder för att förhindra nya friställningar. Sist men inte minst tar våra åtgärder sikte på att lätta situationen för konsumtions-svaga grupper i samhället.

Finns den goda viljan borde det inte vara svårt att uppnå en mycket bred uppslutning kring ett handlingsprogram med den inriktningen. Vad som än händer får emellertid inte det hända att partierna gräver ner sig i var sina skyttegravar. Situationen är ändå den att inget parti i dag med riksdagens nuvarande sammansättning kan göra anspråk på att ensamt diktera besluten — lösningarna måste sökas i samförstånd. När jag säger

det betyder det inte att vi i centern är beredda att ändra den inriktning av åtgärderna som jag nyss angivit och som syftar till sysselsättning och trygghet. Vi begär inte heller att något annat parti skall ge avkall på sina principer. Men jag tror att det är nödvändigt att regeringspartiet i dagens situation uppger sin hittillsvarande självgodhet, när de förslag som nu lagts i riksdagen skall behandlas i utskott och kammare.

Herr talman! Jag yrkar att motionerna remitteras till vederbörande utskott.

Herr DAHLÉN (fp):

Herr talman! Den som sover syndar inte, säger ordspråket. Jo, det kan man visst göra. Regeringen har sovit eller halvslumrat i månader och på så sätt syndat mot de arbetslösa. Den har onödigtvis försatt löntagare och företagare och deras anhöriga i svåra situationer. Vi har nu en helt oacceptabel arbetslöshet. Den hade till stor del kunnat undvikas. Människor vet detta mycket väl. De har också krävt insatser, men regeringen har fortsatt att slumra. Alla ekonomiska experter har krävt och kräver även i dag bl. a. snabbt insatta konsumtionsstimulerande åtgärder. Finansministern har sovit gott inte bara om nätterna utan också på dagarna.

Vems är felet? Olof Palme fick i TV i tisdags svara på den frågan inför svenska folket. Han bör nog vara tacksam att han slapp höra folkets kommentarer till svaret. Det var beklämmande att höra landets statsminister framställa sig som den förorättade oskulden utan delaktighet och ansvar. Borta var talet om det starka samhället, borta var löftet på den i dag mest svåråtkomliga socialdemokratiska valaffischen med texten "Prisökningarna skall bekämpas med stram ekonomi. Inte med arbetslöshet."

De flesta hade enligt Palme skuld till arbetslösheten, de flesta utom just den svenska socialdemokratiska regeringen. Nu spelar det kanske inte så stor roll, om Palme vill framställa sig som ofelbar. Få tror honom. Ingen är nämligen ofelbar. Men det finns ett allvarligt inslag i detta. Palmes inställning att vara ofelbar har låst regeringen i en felaktig och mot de arbetslösa grym politik.

Regeringens dvala är så mycket märkligare som oppositionspartierna hela året varnat för riskerna och i tid pekat ut lämpliga och nödvändiga insatser. Landets ekonomiska expertis har i stort stått bakom oppositionens bedömning.

Herr Palme har kritiserat oppositionen för att den inte har ett gemensamt förslag att komma med. I själva verket är enigheten påfallande i partiernas grundläggande bedömning: stimulanser till näringslivet och omedelbara insatser för att öka konsumtionen, radikala åtgärder som snabbt kan ge effekt.

Men så händer något i det socialdemokratiska nattlägret. Höstriksdagen skall ju börja. Man väcks ur sin slummer, och yrvaket lägger man fram en presskommuniké om en del förslag som skall föreläggas riksdagen. Man är så oförberedd att det kommer att dröja veckor innan dessa i sin helhet kommer riksdagen till handa. Liksom herr Fälldin är jag verkligen förvånad över detta.

Regeringen går nu med på en rad av de krav som folkpartiet och i många fall även centerpartiet och moderata samlingspartiet framfört under månader. Herr Sträng har tidigare avvisat dem med en överlägsen axelryckning. Det är naturligtvis bra att herr Sträng – eller om det nu, som det påstås, är herr Palme – vaknat till och sett att allt inte är väl beställt.

I regeringens presskommuniké i går står det att regeringen beslutat att industrin skall få ta upp obligationslån. Det är emellertid riksbanken som sköter den saken. Eller har regeringen tvingat riksbankschefen Per Åsbrink att gå med på fler emissioner till näringslivet? Folkpartiet förklarade redan i våras att industrin måste få ökade möjligheter att ge ut obligationer, och sådana lån har också i ökad utsträckning släppts fram. Kommunikén säger att de här lånen nu skall få gå upp till 1 500 miljoner för 1971. Det låter imponerande, och det är givetvis det intrycket man vill ge.

Hur är verkligheten? Fram till september i år hade industrin fått tillstånd att ta upp lån på över 1 000 miljoner, och lånemöjligheterna har ökat för varje månad. Den nu utlovade summan innebär *ingen som helst* ökad stegringstakt för resten av året. Jag tycker inte att stegrings takten har varit bra, men regeringen, som ju inte har att besluta om det här, gör ingenting för att utöva den opinionsbildning som är önskvärd.

Det är sanningen om det som skulle verka så handlingskraftigt. Om någon påstår att regeringskommunikén på den här punkten är ett rent propagandatrick, så skall jag inte protestera.

Vidare: Kommunerna skall få ökad hjälp med vissa byggen och anläggningar. Det är givetvis bra – under en förutsättning: att kommunerna kan skjuta till sin fjärdedel av kostnaderna. Alla vet att de flesta kommuner befinner sig i ett mycket ansträngt ekonomiskt läge. På de flesta håll har man dessutom redan gjort upp om utgifter och skatt för nästa år. Det finns då bara en lösning: ökade möjligheter att få låna.

Särskilt intressant i regeringspaketet är att Gunnar Heléns krav på att konsumtionen måste stimuleras nu accepteras av Gunnar Sträng. Så var inte fallet för tre veckor sedan. Men jag håller med LO:s andre ordförande Gunnar Nilsson om att det är obegripligt att regeringen väntar till nästa år med att stimulera konsumtionen. Det är *nu* stimulansen behövs. Och det är *nu* barnfamiljer och folkpensionärer behöver en skattelättnad.

Som alla experter framhåller dröjer det lång tid innan stimulans till mer investeringar i näringslivet och via kommunerna kan ge fler arbeten. Därför är de snabbt insatta åtgärderna för att uppmuntra konsumtionen nödvändiga. Man frågar sig varför socialdemokraterna hittills sagt nej till detta.

Riksdagen står i dag i en unik situation. Det är säkert decennier sedan det varit nödvändigt för oppositionspartierna att till en höstsession lägga fram så omfattande förslag.

För vår del har vi i vår partimotion klart preciserat det program folkpartiet anser nödvändigt att genomföra för att snabbt få bukt med arbetslösheten. Där är bl. a. en tillfällig momssänkning ett enkelt, redigt och snabbt verkande medel. Kravet har fått stöd av näringsliv och

organisationer. Människor har uttryckt sitt gillande – inte bara därför att det är fråga om en skattelättnad, utan därför att det är radikalt nog att ge hopp om snabb nedskärning av arbetslöshetens elände.

Samtidigt har vi förklarat att vi är villiga att också pröva andra partiers förslag. För folkpartiets räkning kan jag i dag upprepa att den inställningen också gäller sedan socialdemokraterna skickat ut en presskommuniké om vad de går och funderar på.

I ett avseende är dock folkpartiets hållning orubblig: konjunkturerna måste stimuleras snabbare och kraftfullare än i regeringens planer.

Efter att ha tagit del av centerpartiets och moderata samlingspartiets förslag och kommentarer till regeringens utspel kan jag med tillfredsställelse konstatera att de tre oppositionspartierna härvidlag står på precis samma linje.

Vi får nu vända intresset mot finansutskottet. Det är ju detta utskott som ensamt skall göra den slutliga bedömningen av de olika förslag som lagts fram. Av vad jag sagt framgår att jag hyser gott hopp om att oppositionen skall kunna samlas kring nödvändiga åtgärder. Nu beror det på om den socialdemokratiska riksdagsgruppen kan visa samförståndsvilja i syfte att uppnå effektivare resultat. Ett gemensamt intresse att gå till attack mot arbetslösheten borde garantera ett sådant samförstånd.

Herr BOHMAN (m):

Herr talman! Den restriktiva kredit- och finanspolitiken har åstadkommit en dämpning av den inhemska efterfrågan. Utrikeshandeln har förbättrats. En generell efterfrågeexpansion är varken påkallad eller tillräddlig med hänsyn till konjunkturutvecklingen andra halvåret 1971 och början av 1972.

Ja, herr talman, dessa komprimerade uttalanden känner vi alla igen. De återger regeringens grundsyn på den svenska ekonomin under större delen av detta år.

Mot den optimism som kännetecknat den kungl. socialdemokratiska politiken har de tre borgerliga oppositionspartierna gemensamt hävdat en rakt motsatt verklighetssyn. Förra årets extremt hårda kreditåstramning, som – hur underligt det än kan låta – ännu inte helt upphört, och skattehöjningar som insattes i ett läge då efterfrågeinflationen alldeles påtagligt började övergå i en kostnadsinflation, utgör den viktigaste orsaken till dagens sysselsättningskris och till den sviktande investeringsviljan. Utvecklingen har dessutom påverkats av den doktrinära socialdemokratiska näringspolitiken och av de ekonomisk-politiska försyndelser, som mitt parti under de senaste åren kritiserat regeringen för.

130 000 arbetslösa, dagliga varsel om driftsinskränkningar och företagsnedläggelser, vikande orderingång, otrygghet och pessimism inför framtiden. Vi har en svår vinter framför oss. Detta är – starkt koncentrerat – dagens svenska samhällsekonomi.

Visst spelar den internationella konjunkturavmattningen också sin roll, framför allt då det gäller investeringslusten i näringslivet. Självfallet inverkar även den handfallenhet och brist på politiskt mod och målmedvetenhet, som karakteriserat den officiella svenska EEC-attityden. Men i allt väsentligt är roten och upphovet till dagens bekymmer

Fredagen den
15 oktober 1971

*Vid remiss av
motioner*

den socialdemokratiska regeringens ekonomisk-politiska misstag.

Det var nästan patetiskt att i tisdags lyssna till regeringschefens bortförklaringar i den svenska televisionen. Att Förenta staternas president inte är en populär figur bland svenska socialdemokrater – och på annat håll också – det visste vi förut. Men att han för den skull inte mindre än fyra gånger skulle kunna utnyttjas som orsak till den svenska hemmamarknadsindustrins problem och vår stigande arbetslöshet, det hade vi väl ändå inte väntat. Man må tycka och tänka vad man vill om president Nixons försök att sanera den amerikanska ekonomin, en strävan som i varje fall på sikt också motsvarar det internationella varuutbytets och därmed också våra egna intressen. Men att president Nixons i augusti framlagda krispaket skulle ha utgjort grunden till eller ens bidragit till våra nu aktuella svårigheter, det är rent ut sagt nonsens.

Vi har under månaderna januari–augusti ökat vår export med 11 procent i jämförelse med samma period förra året, och det är utomordentligt glädjande. Vi har under samma period minskat vår import med 1 procent, vilket ur betalningsbalansens synvinkel också är glädjande men samtidigt utgör ett vittnesbörd om det svaghetstillstånd i vilket vår inhemska ekonomi befinner sig. Vi har inte fått vår arbetslöshet på grund av svårigheter på exportsidan. Däremot skulle det möjligen kunna göras gällande, att vi genom en minskning av importen har ökat arbetslösheten utomlands. Starkt tillspetsat skulle man alltså kunna hävda, att vi har mera exporterat än importerat konjunkturavmattning.

Och vidare. De rörliga växelkurser som blivit en följd av den amerikanske presidentens åtgärder har i varje fall hittills medfört fördelar. De har möjliggjort en faktisk nedskrivning av den svenska kronans värde i förhållande till olika europeiska valutor, något som – i förening med motsvarande nedskrivning i våras – enbart varit till nytta för det svenska folkhushållet och också befriat vår känsliga regering från besvärliga, öppet redovisade ställningstaganden i devalveringshänseende.

Herr talman! Den motion mitt parti i går väckte om konjunkturpolitiska åtgärder för att förbättra sysselsättningen och förebygga en ytterligare skärpning av krisen skall bedömas mot denna bakgrund. Ända till de yttersta av dessa dagar har regeringen envist hävdad, att ekonomin inte befann sig i ett krisläge av det här slaget. Med hänsyn härtill och till de fakta om vår sysselsättning, som har redovisats i arbetsmarknadsstyrelsens och SCB:s statistik, måste uppenbarligen det som inträffat nu i oktober betraktas som en händelse av den art, som avses i riksdagsordningens 55 §.

De krav som vi framför i vår motion är direkt föranledda av sysselsättningsläget och av det oeftergivliga behovet av att omedelbart vidta stimulansåtgärder, åtgärder som – om vi hade haft den kraftfulla regering den själv ger sig sken av att vara – skulle ha insatts redan på försommaren. Hade det skett, hade 55 § i dag inte varit tillämplig.

Ärade kammarkolleger! Har ni tänkt på i vilken besynnerlig politisk situation vi just nu befinner oss? Vi har som bekant en socialdemokratisk regering – det är ett faktum som vi inte kan komma ifrån. Den är visserligen i sin egenskap av minoritetsregering beroende av kommunisternas stöd men kan ändå anse sig ha kvalificerad legitimation i ett nära

40-årigt socialdemokratiskt maktinnehav. Den borde alltså vid det här laget ha lärt sig att regera. Regeringsansvar är förpliktande. Det är regeringens skyldighet att ställa prognoser. Det ankommer på regeringen att handla. En modern regering har helt andra möjligheter än vad det förflutnas hade att styra konjunkturutvecklingen eller i varje fall förebygga eller lindra dess följder. En regering av i dag har inte rätt att slå sig till ro i skyddet av luftiga visioner om att det säkert någon gång blir bättre och att en konjunkturedgång med visshet så småningom kommer att ersättas av ett uppsving.

Men det är just det som vår regering har gjort. Den har avvisat varje anklagelse, varje antydan om dess ansvar för den rekordhöga arbetslösheten. "Icke skyldig", deklarerade statsministern i tisdags inför hela svenska folket. Skulden var den amerikanske presidentens.

Det är oppositionen som har varit framsynt. Det är oppositionen som har bedömt utvecklingen rätt. Det är oppositionen som har redovisat lösningar. Det är oppositionen som har krävt åtgärder medan regeringen envist viftat bort alla varningar. Kritiken är obefogad, har det hetat. Den elaka oppositionen vill bara komma åt regeringen. Uttalandena har varit partitaktiskt betingade. Då de tre oppositionspartiernas rekommendationer inte har varit identiskt lika formulerade, har det tagits som utgångspunkt för anklagelser mot oppositionen för "splittring och svaghet". Läs den socialdemokratiska pressen! Trots att de tre oppositionspartiernas framträdande under våren, sommaren och förhösten i sak har varit långt mera samstämmigt än vad man rimligen kan begära av tre oberoende partier.

Vad som hände i går är karakteristiskt för minoritetsregeringens politik, den politik som utövas i vårt land. Först sedan oppositionspartierna med stöd av en undantagsregel i den svenska riksdagsordningen, som socialdemokratiska talare till en början ansåg icke tillämplig, först då dessa oppositionspartier har lagt fram sina konjunkturpolitiska paket har regeringen känt sig tvingad – politiskt tvingad, om jag får återge vad finansministern sade i går – att själv framträda med en under några korta dagar tillredd medicin mot den ekonomiska sjukan. Men det är ett intressant paket. Framför allt därför att regeringen har lyckats med konststycket att med, såvitt jag vet, ett enda undantag – förmodligen beroende på dålig information om ett tilläggsyrkande i moderata samlingspartiets motion – undvika att föreslå någonting av det som den borgerliga oppositionen har förordat.

Och resultatet? Ja, herr talman, jag har respektlöst vågat kallat det för ett plockepinnspel. En liten tårtbit åt varje intresserad grupp i det svenska folkhushållet. En hopradsad samling icke preciserade förslag till en kostnad av upp emot 2 miljarder kronor, om jag får tro de uppgifter som lämnades under presskonferensen. Jag tycker, herr finansminister, att det hädanefter måste bli litet besvärligt för finansministern att tala om lapptäcken utan att rodna – om nu finansministern kan rodna, vilket väl får hållas för antagligt.

En fördel har regeringspaketet. Det innebär ett senkommet erkännande av att regeringen haft fel i sina bedömningar, att regeringen underskattat utvecklingens risker. Den har desavouerat sin egen passivi-

Fredagen den
15 oktober 1971

*Vid remiss av
motioner*

tet, skulle man kunna säga, och därmed är naturligtvis en del vunnet. Men det minskar inte ansvaret för den kris, vars verkningar kunde ha väsentligt begränsats, om åtgärderna hade vidtagits i tid.

Jag har ingen anledning att nu närmare kommentera regeringsförslagen. Däri finns, det vill jag emellertid ha sagt, en del förslag som jag inte vill kritisera i och för sig. Åtskilligt är emellertid inte att hänföra till direkt konjunkturstimulerande åtgärder utan är av allmänpolitisk natur och syftar till att bota brister i prisstegringarnas och skatteökningarnas Sverige. Andra åtgärder angriper symtom på missförhållanden, följer av den socialdemokratiska politiken. Hit hör bl. a. bostadstilläggen, i och för sig nödvändiga ingredienser i vår socialpolitik, men ytterst beroende på en felaktig bostadspolitik, som har avskaffat konkurrensen och drivit hyreskostnaderna i höjden. Åtskilligt medför höjda statsutgifter även på sikt och därmed behov av ökade skatter, också det på sikt. I sin tur motverkar det långtidsutredningens rekommendationer och även de deklARATIONER finansministern själv har gjort om behovet att öka investeringsverksamheten på sikt och att därför begränsa det offentliga utgifterna. En del åtgärder kan få effekt så sent att effekten inträder i den högkonjunktur som vi trots allt alla väntar på. I vissa hänseenden kommer förslagen såvitt man nu kan bedöma – vi har inte sett dem utformade i sin helhet ännu – att få skärpta marginalskatteeffekter i ett samhälle där just sådana effekter utgör ett av högskattepolitikens mest svårlösta problem.

Och vidare: Regeringspaketets förslag kommer att ytterligare öka det kommunala skattetrycket, i ett läge då Sveriges kommunalmän alltmera förenas över partigränserna i strävanden att få den kommunala utdebiteringen under kontroll. I stället för att – som oppositionen föreslagit – underlätta sådana strävanden som ytterst motsvarar de svenska skattebetalarnas intressen genom att ta bort den i dagens läge orimliga skatten på arbetskraft och därmed lätta trycket på den kommunala ekonomin, skärper vår ”kloka” regering just detta skattetryck.

De borgerliga partiernas förslag är inte identiskt lika – det har jag redan tidigare framhållit, och det har även de andra borgerliga partiledarna vitsordat. Men målsättningen är gemensam. Kritiken mot regeringen är gemensam. Strävandena att sänka kostnaderna i näringslivet och i kommunerna och att stimulera investeringslust och framtidstro är gemensamma. Och man har samma grundsyn beträffande nödvändigheten att genom rejäla grepp sätta fart på efterfrågan och därmed på ekonomin och sysselsättningen. Ty sammantagna utgör de tre borgerliga partiernas förslag en katalog över tänkbara, stadiga grepp i ekonomin. Nog hade det, herr talman och herr statsminister, mot den bakgrunden gjort ett – för att använda ett mildt uttryckssätt – trevligt intryck om minoritetsregeringen hade försökt att lägga sig i närheten av de partier som trots allt har flera mandat än regeringspartiet här i riksdagen. Tror ni verkligen inte att vida kretsar av svenska folket skulle ha uppfattat det som något positivt, som ett hälsotecken, om regeringen i ett läge som flertalet medborgare ändå uppfattar som krisartat hade strävat efter att ligga så nära

oppositionspartierna som möjligt och inte så långt ifrån dem som möjligt?

Trots det, herr talman, vill jag sluta det här improviserade remissanförandet med att uttrycka en förhoppning om att det skall visa sig möjligt att vid beredningen i finansutskottet — ett utskott som nu för detta speciella fall kommer att få den vidsträckt kompetens som jag själv tidigare vid upprepade tillfällen, ehuru förgäves, har förespråkat — nå enighet kring en konstruktiv och kraftfull politik, som så snabbt som möjligt styr in den svenska ekonomin i rätta hjulspår, återställer förtroendet och löser sysselsättningens svåra problem.

Herr HERMANSSON i Stockholm (vpk):

Herr talman! Två inslag i den svenska ekonomin, vilka hotar framför allt arbetarklassens levnadsstandard, har ytterligare förstärkts under sensommaren och den tidiga hösten.

Det ena är prisstegringarna. Främst är det priserna på livsmedel som stigit kraftigt, dvs. priserna på den post som väger tyngst i de lågavlönades budget. Från december 1970 till juli i år steg livsmedelspriserna med 6,6 procent. Därefter har från juli till augusti, alltså på bara en månad, konsumentprisindex på livsmedel gått upp ytterligare tio enheter eller med 3,1 procent. Det innebär att livsmedlen har blivit nära 10 procent dyrare på åtta månader.

Resultatet av årets avtalsrörelse för 1971 är redan uppätet. Samtidigt som arbetstakt och arbetsproduktivitet drivs upp hotar sjunkande reallöner. Detta är en orimlig utveckling. De arbetandes reallöner måste försvaras och förstärkas.

En stor del i de kraftigt stigande priserna har den höjning av mervärdesskatten som trädde i kraft vid årets början. Denna skatt tas ut på alla nödvändighetsvaror, på de varor som tar en mycket större del av de lågavlönades inkomster än vad de tar av höginkomsttagarnas.

Samtidigt som denna orättvisa skatteform fått en allt större betydelse — dvs. samtidigt som de pålagor som drabbar arbetarna hårdast har ökat — har det förts en politik där skatterna på bolag och stora förmögenheter spelat en allt mindre roll för statens skatteintäkter. Bolagen svarade 1950 för 15,3 procent av statens skatteinkomster, 1970 endast för 4,5 procent. Förmögenhetsskatten svarade 1950 för 2,8 procent av statens skatteinkomster och 1970 för knappt 1,2 procent. Denna politik, som innebär en inkomstomfördelning från de arbetande till de rika, måste brytas.

Den senaste tidens utveckling med hotade reallöner för dem som har arbete och med minskade inkomster för alla dem som ställs utan arbete gör att en förändring av skattepolitiken, vilket är en viktig fördelningsfråga, måste genomföras snarast. För försvaret av de arbetandes reallöner ställer vi därför kravet att höstriksdagen skall besluta att befria livsmedlen från mervärdesskatt. Detta skulle innebära höjda reallöner.

Samtidigt kräver vi skärpningar av arvs- och gåvoskatten, höjning av förmögenhetsskatten, höjd bolagsskatt, begränsningar i avdragsrätten för skuldräntor, skärpt och utvidgad reklamskatt osv. Dessa krav motsvarar mer än väl det inkomstbortfall för statskassan som borttagande av moms på livsmedel medför. Dessutom bryter de den konservativa skattepolitik som nu bedrivs.

Jag vill understryka vad alla känner till – att de borgerliga partierna inte endast stött den reaktionära linjen i regeringens skattepolitik, utan också krävt att den indirekta beskattningen ännu mera skulle ökas. Och så sent som i slutet på maj var folkpartiet med och avsåg en motion om att minska mervärdeskatten. Jag tror inte det berodde på att man sov.

Det andra inslaget i ekonomin som hotar de arbetandes levnadsstandard är den stigande arbetslösheten. Myten om en bestående full sysselsättning under kapitalismen har åter avslöjats. Regeringen sökte länge bestrida att arbetslösheten var ett stort problem och talade om att högkonjunkturen väntade "runt hörnet". Så sade också på 1930-talet administrationen i Förenta staterna samtidigt som arbetslöshetssiffrorna växte och växte. Nu kan regeringen inte längre förneka att det rör sig om en kris och att läget är besvärligt. Det går inte längre att inbilla de arbetslösa och dem som hotas av avskedanden att svårigheterna beror på s. k. engångsföreteelser, som snart är övervunna.

Jag skall här inte kommentera enskildheter i de övriga partiernas program för att komma till rätta med sysselsättningsproblemen. Det blir senare tillfälle till sådana debatter. Jag vill bara framhålla att det är intressant och tankeväckande för medborgarna att se, hur partier som under de senaste tolv månaderna avslagit kommunistiska motioner om sänkning av mervärdeskatten, om förbättring av folkpensionerna, om höjning av barnbidragen, om förbättring av familjebostadstilläggen, nu själva ställer sådana förslag. Ibland går den politiska utvecklingen fort.

Vänsterpartiet kommunisterna kommer självfallet att stödja varje förslag om åtgärder som på något sätt kan förbättra läget för den arbetande befolkningen och för pensionärerna. Samtidigt måste vi påpeka att de förslag om sådana förbättringar som nu ställs av regeringen och av några borgeliga partier är mycket blygsamma, särskilt sett mot bakgrunden av de kraftiga pågående prisstegringarna. Inkomstklyftorna är stora och t. o. m. växande i Sverige. Avgörande förbättringar av de lågavlönades, av barnfamiljernas, av pensionärernas, av övriga låginkomstgruppers levnadsstandard är trängande nödvändiga.

De förslag som regeringen i dagarna löst aviserat är delvis felaktiga, delvis steg i rätt riktning men inte tillräckliga för att göra slut på arbetslösheten. Regeringens åtgärder löser inte alls de långsiktiga arbetslöshetsproblem som härrör ur kapitalets koncentration och utstötning av arbetskraft liksom ur den felaktiga lokaliseringpolitiken. Här krävs att staten ingriper direkt i näringslivet med egna investeringar och nya företag, framför allt i avfolkningsområdena, men det vill eller vågar regeringen inte göra.

Den grundläggande orsaken till den nuvarande krisen är givetvis att finna i det kapitalistiska produktionssättet. Sverige är en del av den kapitalistiska världen och i viss grad beroende av de internationella ekonomiska förhållandena. Det är ett samband, som ingen torde kunna bestrida, även om herr Bohman gjorde det nyss. Men de nuvarande sysselsättningsproblemen är väsentligen en direkt följd av den politik som det svenska monopolkapitalet och statsmakterna har bedrivit såväl på lång som på kort sikt. Staten har aktivt medverkat i kapitalkoncentrationen och monopoliseringen. Detta har lett till obalans i ekonomin,

avfolkat landsändar och näringsgrenar samt skapat en industriell reservarmé. Monopolkapitalet har hämmat utvecklingen av nya företag och stött ut arbetskraft, som har ersatts med maskiner.

Den ekonomiska politiken under det senaste året har spelat en väsentlig roll för de negativa tendenserna i svensk ekonomi. Den har haft det uttalade syftet att kraftigt dämpa konsumenternas efterfrågan och har direkt bidragit till ökningen av arbetslösheten. Regeringens ekonomiska politik har förstärkt de internationella konjunktursvängningarnas verkningar på landets ekonomi.

Det bör här också tilläggas att de borgerliga partierna inte endast har stött regeringen i alla avgörande frågor, utan också krävt att denna konservativa ekonomiska politik skulle drivas ännu hårdare, att man ännu mera skulle gynna industriföretagen och deras felaktiga investeringar på bekostnad av konsumtionen och löntagarna.

Enligt vår mening krävs en ny lokaliserings- och näringspolitik, vilken som målsättning har full och effektiv sysselsättning åt varje län och utan avfolkning. Det krävs en helt ny sysselsättningspolitik. Man kan inte acceptera att hundratusentals människor är arbetslösa, undersysselsatta eller engagerade i icke meningsfull verksamhet. Det är vanvettigt att arbetslöshet och undersysselsättning bringas att öka, samtidigt som socialt och mänskligt viktiga områden på ett katastrofalt sätt försummas.

Vänsterpartiet kommunisterna kräver därför att resurser ur statskassan och AP-fonderna omedelbart sätts in för arbeten inom miljövärden, för utbyggnad av barnstugorna och annan kommunal service, för att bekämpa krisen inom vårdsektorn, för att öka de sociala och socialmedicinska insatserna, för att skapa ökad trafiksäkerhet och för att bygga ut den kollektiva trafiken, för att öka yrkesutbildningen, särskilt av kvinnor och ungdom, för att producera bra och billiga bostäder och för att skapa statliga basindustrier, särskilt i avfolkningsområdena. Målsättningen måste vara att göra slut på arbetslösheten, att i verkligheten garantera allas rätt till arbete.

Herr SVANBERG (s):

Herr talman! I denna improviserade debatt, som herr Bohman kallade för remissdebatt, kanske det kan vara anledning att återföra känslorna till en något lägre höjd. När man hör herrar Dahlé och Bohman tala, verkar det som om de siade om en nära förestående ragnarök.

Jag vill i detta sammanhang erinra om att vi sista veckan i maj i denna lokal förde en stor debatt om den ekonomiska politiken. Den fördes mot bakgrund av den dämpning i konjunkturerna som då kunde skönjas men vars styrka och omfattning ingen med visshet kunde fastställa därför att tendenserna var motstridiga. Den debatten handlade mycket om arbetsmarknadsläget, och alla klargjorde att perspektivet fram emot hösten och vintern ingav en viss oro. Men viktiga delar av underlaget för bedömningarna fattades då. Den senaste konjunkturutvecklingen ute i världen visste man inte så mycket om, och avtalsrörelsen här hemma var inte helt avslutad. Från socialdemokratiskt håll betonades det emellertid starkt att regeringen var beredd att med kort varsel sätta in åtgärder för den händelse läget på arbetsmarknaden försämrades. Vissa sådana hade satts

Fredagen den
15 oktober 1971

*Vid remiss av
motioner*

in redan under april månad — jag kan erinra om frisläppet av privata lägenheter och statsbidraget till kommunala industribeställningar — men det viktigaste som jag ser det var att beredskapsgraden höjdes för att samhället på bred front snabbt skulle kunna ta upp kampen mot eventuellt ökande arbetslöshet.

Under sommarmånaderna har regeringen fattat en rad beslut som klart dokumenterar dess vilja att utan tidsspillan gå från ord till handling. Jag kan bara peka på frisläppen på bostadsproduktionens område, igångsättandet av vissa sjukhusbyggen och skolbyggen och en rad andra offentliga byggnader, de s. k. oprioriterade byggena, vidgade möjligheter för företagare att använda investeringsfonderna, tidigareläggning av industribeställningar, materialköp till försvaret, utvidgad arbetsmarknadsutbildning och fler beredskapsarbeten för att skaffa sysselsättning åt människorna. Gemensamt för alla de här åtgärderna är att de var selektiva, alltså målinriktade mot ett bestämt område där det gällde att klara sysselsättningen och mot vissa bestämda grupper, alltså mot de arbetslösa. De var inte uttryck för en allmänt sangvinisk tro att man kan göra någonting och hoppas att det blir bra, utan det här var åtgärder som vände sig direkt emot det som man ville råda bot på. Detta är inte en händelse. Det finns en stark känsla inom socialdemokratin för att konjunkturpolitiken skall se ut så här.

Man kan också peka på att den "sovande" regeringen och partistyrelsen som här talas så mycket om i höstas samlades till ett storrådslag, som flera hundra av partiets kommunalmän och andra medlemmar deltog i, ett storrådslag där det rådde en enhällig uppfattning om att dessa åtgärder var de riktiga och skulle vidareutbyggas; det framlades en hel massa förslag på saker och ting som kunde genomföras. Mycket av det kom igen i regeringens utspel i går.

Väsentligt i det hela är alltså att inriktningen av åtgärderna bör vara den som man anger. Borgerligheten "tror" mera allmänt på att vissa generella åtgärder kanske kan klara upp problemen. Jag skall inte närmare gå in på dess förslag. Gösta Bohman sade här i talarstolen att det utspel regeringen gjorde i går är att likna vid ett plockepinnspel. Jag vill då bara betona att detta sägs av en opposition splittrad på tre partier, som vart och ett går fram med sina motioner, vilka innehåller praktiskt taget allt mellan himmel och jord; alla grupper skall ha någonting av något parti i det här sammanhanget. Det är inte plockepinnspel det! Man är så angelägen att föreslå populära ting för olika grupper att man nästan glömmer bort de arbetslösa. Det var väl de ändå som skulle hjälpas!

De kommentarer i övrigt som man kan studera i den borgerliga pressen i dag är sura. Försöker man hjälpa hungrande människor genom att servera gröt, så säger oppositionen: "Nej, det är helt galet det där. De skall ha välling i stället."

Det finns ingen verklig sammanhållning, inget verkligt vett i oppositionens förslag. Men vi återkommer till detta.

Det sades här att det nu är riksdagen som måste ta över; från oppositionspartierna, från de borgerliga måste förslagen om samlade lösningar komma. Regeringen kan inte prestera några sådana lösningar. Jag tycker att vad jag sagt rent allmänt om de borgerliga förslagen visar

hur mycket underlag det finns för det påståendet. Men utskottet skall pröva de här förslagen. Jag är helt övertygad om att det program som regeringen lade fram i går kan vara ett utmärkt underlag för samlande lösningar omkring det som dock är det väsentliga i detta sammanhang: att skapa arbete åt arbetslösa människor, att få samhällsekonomin i gång. När man försöker nedvärdera detta program till ett plockepinnspel vill jag säga till de borgerliga: Det är inte alltid som politisk taktik kan ersätta ett kraftfullt politiskt handlande. Jag tror att det handlandet nu måste bygga på regeringens förslag.

Herr talman! Jag yrkar remiss till finansutskottet.

Herr statsministern PALME:

Herr talman! Efter vad Ingvar Svanberg just har sagt kan jag fatta mig rätt kort.

Avsikten var ju inte att vi i dag skulle föra någon längre debatt utan endast få korta deklarationer där oppositionspartierna presenterade de förslag som nu remitteras. Av en sådan presentation har vi hört väldigt litet – och det finns väl naturliga förklaringar härtill. Man har begränsat sig till att gräla på regeringen. Det var naturligtvis inte så roligt att inför kammaren redovisa den djupa splittring som råder mellan de olika borgerliga partierna och som vållat stor besvikelse inom den borgerliga opinionen i landet. Inte ens i ett sådant här läge kunde man samla sig, och en presentation av de förslag som föreligger skulle bara bli en illustration till denna splittring.

Ett annat skäl till att denna presentation uteblev är väl att en del av dessa förslag är borta nästan i samma ögonblick som de presenteras. Det är ingen som stöder tanken på att det praktiskt taget enda som samhället skulle göra för att möta konjunkturedgången vore att företa en generell sänkning av momsen med 5 procent. Den tanken är borta. Det är heller ingen som tror att man kan möta konjunkturedgången med endast en sänkning av den direkta skatten och med tyngdpunkten av sänkningen lagd på de högre inkomsttagarna. Herr Bohman talade om Strängs tårtbitar till olika grupper. Herr Bohmans tårtbitar koncentreras till dem som redan har en ganska stor tårta. Det förslaget är också borta.

Därför blev det inte mycket av presentation men desto mer av polemik, fastän det hela avslutades med litet samförståndsvädjanden. Jag vet inte hur allvarligt man skall ta på de samförståndsvädjanden som herr Bohman framförde. I går kväll vädjade herr Bohman nästan patetiskt, för att använda hans eget ord, till kommunisterna – eller mer än patetiskt: Tänk om kommunisterna kunde stödja moderaterna och kanske även de andra borgerliga partierna! Då kunde man fälla regeringen. Han redovisade en beredvillighet att om möjligt, i syfte att fälla regeringen – det var huvudsyftet – rösta på kommunistiska förslag som högern i alla tider, liksom moderata samlingspartiet så länge det existerat, röstat emot.

Jag vet inte om herr Dahlén tycker att det är någon bra metod. Hans eget anförande bestod huvudsakligen av insinuationer av olika slag. I näst sista bisatsen klistrades samförståndstanken på. Men om man först efter bästa förmåga håller sina slaskhinkar över regeringen och sedan vill förhandla i utskottet, blir förhandlingen något av en formalitet. Jag

Fredagen den
15 oktober 1971

*Vid remiss av
motioner*

tyckte att herr Fälldin på ett utomordentligt välgörande sätt i sitt anförande skilde sig från den metodik som herr Dahléén är den kanske främste företrädaren för.

I sak helt kort följande:

När vi såg att arbetslöshetssiffrorna steg satte vi in åtgärder som redan nu långt överskrider vad vi satsade under den senaste lågkonjunkturen — 1967/68. Det är en väldig satsning som omfattar arbetsmarknadspolitikens alla medel.

När socialdemokratin samlades till storrådslaget förklarade jag, att om det behövs så kommer vi att satsa som aldrig förr på att vända sysselsättningsutvecklingen. Jag sade detsamma på LO-kongressen. På storrådslaget gjordes en inventering av tänkbara möjligheter och den skapade en fullständig enighet inom vår rörelse om hur vi borde gå fram, därest man ytterligare skulle ge en stimulans och en injektion åt ekonomin.

Vi har inom regeringen intensivt förberett olika alternativ under den senaste tiden. Det stod klart att vi skulle ta ett sådant initiativ och få till stånd ytterligare stimulansåtgärder, när vi kunde ge ekonomin en injektion utan att behöva råka ut för balanssvårigheter. Det är ju höstriksdagen som skall ta ställning till sådana förslag, och vi hade möjligen tänkt vänta med förslagen tills vi hade haft överläggningar med näringslivets organisationer och med löntagarna. Vi har också lämnat vissa punkter öppna just för att ge möjlighet till diskussion vid sådana överläggningar, innan vi fastställer den definitiva utformningen.

Att vi presenterade förslagen på höstriksdagens första dag beror för det första på att vi är rätt säkra på bedömningen i fråga om injektionen. För det andra är det i första hand riksdagen som skall få presentationen av förslagen.

Det tredje skälet var inte heller så oviktigt. Den väldiga splittringen på den borgerliga sidan med alla de förslag som har yrt genom luften på den senaste tiden har ökat oron hos människorna, vilket kunde ha varit skadligt för politiken. Inte ens i en situation som den rådande kan oppositionen samla sig till någonting.

I detta läge — det sade jag redan i tisdags — är det nödvändigt att regeringen tar ledningen, går till riksdagen med ett klart program och försöker att samla krafterna kring detta. Det har vi gjort. Jag bortser från alla insinuationer och all polemik som har förekommit i dag. Nu har programmet lagts fram, och det väsentliga är att man i utskotten gör ett konstruktivt arbete, så att förslagen så småningom kan komma fram till beslut i riksdagen. Jag när fortfarande den förhoppningen att det skall vara möjligt att skapa en bred samling i Sveriges riksdag för att trygga sysselsättningen.

Herr DAHLÉÉN (fp):

Herr talman! Det var ett intressant anförande som herr Palme höll, även i någon mån herr Svanberg. De talade båda två om för riksdagens ledamöter, att de förslag regeringen skall komma med är de som man diskuterade för en månad sedan på det socialdemokratiska rådslaget. Det är då, herr Palme, väldigt egendomligt att riksdagen ännu inte har

presenterats några av dessa förslag. Det herr Palme gjorde i går var att dela ut två stencilsidor till pressen om förslag, som skall föreläggas riksdagen någon gång i november.

Tydligt finns det inte någon större insikt inom den socialdemokratiska regeringen om att det råder ett ganska allvarligt läge för närvarande. Den insikten är inte särskilt påtaglig, när man är så sölig. Riksdagen har inte fått några förslag. Försök att komma ihåg detta, herr Palme. Det skulle kanske underlätta debatten.

Jag skall inte ta upp talet om att recensera varandras inlägg. Jag tror att de människor som är arbetslösa mycket väl kan instämma i den hårda kritik som vi har framfört från talarstolen i dag och i våra partimotioner, som lämnades i går.

Herr Svanberg var oförsiktig nog att erinra om den debatt som fördes i riksdagen i maj. Då sade nämligen herr Svanbergs finansminister: "I sommar tror jag inte att vi har något allvarligt arbetslöshetsproblem att räkna med." Resultatet blev emellertid att vi för sommarmånaderna fick nästan 100 procent större arbetslöshet än 1970. Man behöver inte erinra om mer än detta, herr Palme, för att det skall stå klart att den kritik som från oppositionens sida riktats mot regeringen är berättigad. Att herr Palme skall tycka om den har vi aldrig begärt och kommer heller icke att begära — faktum kvarstår i alla fall.

Vad beträffar den situation som uppstod i somras tycker jag det är intressant att jämföra herr Palmes argumentation i TV i tisdags med vad finansminister Sträng sade i augusti — enligt TT:s referat — när president Nixon hade gjort sitt utspel. Då sade herr Sträng: "Vilka konsekvenser har vi nu att räkna med i anledning av det amerikanska utspelet? Rent konjunkturmässigt behöver åtgärderna inte betyda någon förändring i våra tidigare bedömningar av USA:s ekonomi, dvs. den förutsedda konjunkturuppgången, — — —. Mot bakgrund av vår goda exportkapacitet och under 1971 allt starkare betalningsbalans bör vi med relativt stort lugn avvakta och bedöma utvecklingen." Detta uttalades i slutet av augusti.

Ja, att lugnet har varit stort vet vi, men herrarna har tydligen inte kommit överens om argumenteringen. Det går inte att skylla vad som hände i juni, juli och augusti, vilket herr Palme gör, på Nixons åtgärder i augusti. Sedan förklarar herr Sträng att detta inte har spelat någon som helst roll.

Det var ytterligare en sak som var intressant men också beklämmande likformigt uttryckt både i det anförande som herr Svanberg höll och i det som herr Palme höll. Dessa anföranden gav ingen som helst känsla av att det i oppositionens förslag kanske kunde finnas *någoting* som man kunde ta vara på. Herr Palme recenserade och sade: "Ingen föreställer sig numera att man skall klara av svårigheterna enbart genom att sänka momsen." Men vem har föreslagit något sådant, herr Palme? Finns det någon som har sagt att man enbart med detta skulle kunna klara av svårigheterna? I varje fall har inget parti i riksdagen påstått detta. Om det är någon annan utanför detta hus som gjort det spelar mindre roll i sammanhanget.

Tycker herr Palme att de socialdemokratiska ledamöterna i finansut-

skottet bör möta oppositionens förslag med att bara säga att det hela är överspelat? I så fall kommer nog kritiken att fortsätta, herr Palme.

Herr BOHMAN (m):

Herr talman! Liksom herr Dahléen blev jag åtskilligt konfunderad över en del av herr Svanbergs och statsministerns uttalanden. Herr Svanberg slutade sitt anförande med att yrka remiss till finansutskottet. Remiss av vad? Remiss av våra motioner? Vi har ju själva framfört ett sådant remissyrkande. Eller syftar kanske herr Svanberg på den press-release som vi fick ta del av i går? Är det *den* som nu skall remitteras – en sammanfattning av icke preciserade förslag, som vid det här laget måste ha skapat åtskillig förvirring ute hos de kommunala myndigheter som har att planera beredskapsåtgärder och miljövårdsutbyggnader av olika slag? Ingen vet vad dessa förslag innebär. Det enda vi vet är att regeringen någon gång under höstens lopp kommer med propositioner som då skall remitteras till riksdagen och som då skall ge anledning till motioner.

Detta förfaringssätt kommer att trassla till det för finansutskottet och riksdagen och leda till att de angelägna åtgärderna kommer att i allra högsta grad ytterligare försenas.

Statsministern betonade att han har handlat i överensstämmelse med sina uttalanden inför storrådslaget här i höstas, då han hade förklarat att skulle situationen förvärras, var han beredd att omedelbart vidta nödvändiga åtgärder. Sedan har han och regeringen väntat, väntat och väntat. Intet är som väntans tider i det här sammanhanget, men det måste väl någon gång vara slut på väntandet; man måste övergå till att vidta åtgärder. Medan gräset gror dör kon – om det nu är tillåtet med en sådan liknelse när det gäller den betydligt allvarligare situation det är fråga om.

Vad det nu gäller är att vidta snabba åtgärder för att vända utvecklingen och för att förhindra att den förvärras. Jag tror inte att herr Svanberg var riktigt på det klara med skillnaden mellan de selektiva åtgärder som han pekade på och de generella stimulansåtgärder som vi på oppositionssidan talar om. Selektiva åtgärder kan nog vara bra och är nödvändiga för att mildra svårigheter som friställda arbetstagare drabbas av. Men generella åtgärder syftar ju till att förhindra att vederbörande blir friställd och till att i stället vända konjunkturutvecklingen. Visst skall man hjälpa den arbetslöse, det är vi alla överens om. Det är icke någon som tvekar i det hänseendet. Men jag är säker på att det är viktigare för den arbetslöse och för arbetstagaren att det drivs en politik i landet som gör att han får ha jobbet kvar. Det är med andra ord bra att ha en brandkår som kan rycka ut när det brinner, men det är mycket bättre att försöka eliminera brandriskerna. Det finns en viss skillnad mellan hälsovård och sjukvård.

Jag skall inte kritisera någons dialektik vare sig här eller i andra sammanhang, herr Palme, men jag skulle i alla fall vilja säga så mycket: Om argument och påståenden skall vara trovärdiga, skall de också möta en viss resonans. När herr statsministern för en stund sedan talade i kammaren om den djupa splittring som föreligger på oppositionssidan, om de stora olikheterna, om alla dessa många förslag som man inte – vilket var underförstått – kunde ta på allvar, så finns inte resonans därför

i dag. Vi är överens i det allra mesta, och de olikheter som finns är små i förhållande till det vi är överens om. När man kritiserar antalet förslag i de borgerliga motionerna och summerar dem, kommer man att kunna konstatera att förslagen från de tre borgerliga partierna är betydligt färre än de förslag som regeringen har redovisat i sitt plockepinnspel, som jag tillåtit mig att kalla det. Om man riktar en uppmaning till oppositionen att samla sig kring ett begränsat antal förslag, vill jag rikta den uppmaningen som en bumerang till regeringen: den bör också kunna samla sig till några få konstruktiva förslag, till att ta de grepp som behövs för att vi skall vända den utveckling som vi befinner oss mitt inne i, att försöka förebygga att den ytterligare förvärras under den kommande mörka vintern.

Herr FÄLLDIN (c):

Herr talman! Det kunde i och för sig vara rätt lockande att använda detta tillfälle till att göra något slags jämförande studier av de olika förslag som vi vet att riksdagen får att behandla. Jag skall inte göra det. Jag har försökt ange vad som för oss inom centern är väsentligt beträffande inriktningen av åtgärderna, och jag tror att det skulle försvåra den behandling i utskott och kammare som alla tydligen hoppas rätt mycket av, om vi nu i samband med remitteringen skulle från olika håll ge oss på att betygsätta och granska varandras förslag.

Eftersom jag tror att vi gör utskottsbehandlingen och den fortsatta riksdagsbehandlingen en tjänst genom att ännu en tid vänta med kommentarer, väljer jag herr talman, att vänta med dem.

Herr SVANBERG (s):

Herr talman! Jag ber herr Bohman om ursäkt för att jag råkade yrka på remiss av hans motion. Han får så gärna stå för det remissyrkandet alldeles ensam. Jag har inte yrkat att någon press-release skall skickas med samtidigt, även om det kanske vore ganska intressant för finansutskottets ledamöter att få någonting som innehöll en verklig substans och inte bara dessa motioner. Låt mig säga att det kommer så småningom i form av propositioner.

Skillnaden mellan selektiva och generella åtgärder är jag nog klar över, herr Bohman. Det är bara på det sättet att jag anser att de generella åtgärder som ni föreslår inte kommer att ha någon väsentlig inverkan på det sätt som ni tror. Regeringens förslag inrymmer en del generella åtgärder, dock riktade mot delar av näringslivet där man kan förvänta ett resultat.

Det är litet allmänna formuleringar här som jag inte skall gå in på mera nu. Vi får diskutera det hela efter utskottets behandling. Allmänna åtgärder av det slag ni föreslår kan varken klara den temporära arbetslösheten eller förstärka näringslivet. I det avseendet har vi tydligen olika åsikter.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4 Föredrogs och bifölls interpellationsframställningarna nr 125–159.

§ 5 Interpellation nr 160 ang. åtgärder för att sänka boendekostnaderna

Ordet lämnades på begäran till

Herr WERNER i Tyresö (vpk), som yttrade:

Herr talman! Boendekostnaderna fortfar att öka. Hyresutvecklingen tar sig bl. a. uttryck i att nyuppförda bostäder står outhyrda trots att ett faktiskt bostadsbehov föreligger. Enligt statistiska centralbyrån var under andra halvåret 1970 i statsbelånade flerfamiljshus 1 203, 730 och 508 lägenheter outhyrda under en, två respektive tre månader efter färdigställandet. Aktuellare rapporter från särskilt storstadsregionerna ger en än mer talande bild av konsekvenserna av hyreskostnadernas stegring. Ett annat uttryck är det ökade antalet familjer som erhåller bostadstillägg. Detta antal ökade från december 1969 från 422 000 till 452 000 i december 1970. Genomsnittligt är ökningen 7 procent och i storstadsområdena 17 procent. Även uppgifter om ett ökande antal familjer, som därutöver är nödgade att söka socialhjälp, belyser följderna av hyresstegringarna.

Den höjning av länetaket varom meddelats i dagarna har givetvis en positiv inverkan på kostnadsläget inom bostadssektorn. Åtgärden borde ha vidtagits långt tidigare och därmed förhindrat fullständigt onödiga kostnadsstegringar, som tyvärr kommer att drabba åtskilliga hyresgäster. Den avgörande och verkligt tunga posten är dock räntan. Högräntepolitiken har starkt bidragit till att höja hyresnivån. Oaktat år från år upprepade krav såväl från fackligt håll som från hyresgäströrelsens sida och t. o. m. ställningstagande i princip för en statlig totalfinansiering av bostadsbyggandet från riksdagens sida råder alltså ett hyresuppdrivande finansieringssystem inom bostadssektorn. Inte ens blygsamma diskontosänkningar har fullt ut fått inverka på de långa lånen och på de bundna fastighetskrediterna och därmed kunnat inverka i hyressänkande riktning.

Fabriksarbetareförbundets kongress under hösten riktade uppmärksamheten på nödvändigheten av att spräcka monopolkedjorna inom byggmaterialbranschen. Vid ett flertal tillfällen har vpk:s riksdagsgrupp aktualiserat förstatligande av främst den tunga och utslagsgivande delen av byggmaterialindustrin. Fabriksarbetareförbundets kongress uttalade sig i samma riktning. Byggskandalen i Falkenberg ger en god belysning av nödvändigheten av ett ingripande på detta område. De tre inblandade privatkapitalistiska storföretagen ingav så identiska anbudshandlingar, att t. o. m. exakt samma stavfel förekom i anbudshandlingarna. Markspekulationen fortsätter. Från årsskiftet 1966–1967 till 1970–1971 har markkostnaderna ökat med ungefär 28 procent. Kreditåtstramningarna och de totalt otillräckliga medelsanvisningarna till den statliga marklånefonden lägger hinder i vägen för kommunerna att följa rekommendationerna om en ökad markberedskap.

Hänvisningarna inledningsvis om outhyrda nyproducerade lägenheter respektive om det ökade behovet av bostadsstöd talar för nödvändigheten av ett förbättrat bostadsstöd. Men det är en bakvänd ordning att ökade samhällseliga resurser blir kanaliserade till banker och kreditinstitut och till profitörerna inom bostadssektorn. De avgörande åtgärderna måste därför sättas in på att bryta det privatkapitalistiska inflytandet i denna sektor. Uppgiften måste vara att åstadkomma en vändning i kostnadsutvecklingen och möjliggöra en *sänkt* hyresnivå.

Med hänvisning till här anförda synpunkter hemställer jag om kammarens tillstånd att till herr inrikesministern få rikta följande frågor:

1. Är statsrådet beredd att skyndsammast möjligt medverka till en omläggning av systemet för bostadsbyggandets finansiering genom en statlig totalfinansiering förslagsvis genom en statlig bostads- och samhällsbyggnadsbank?

2. Hur ser statsrådet på frågan om ett statligt ingripande i syfte att bryta monopolkedjorna inom byggnadsbranschen genom ett förstatligande av i första hand cementvaruindustrin samt andra åtgärder i syfte att öka samhällets inflytande över byggnadsmaterialindustrin?

3. Vill statsrådet medverka till att den statliga marklånefonden får ökade resurser för att tillgodose kommunernas behov av krediter för markanskaffning?

Denna anhållan bordlades.

§ 6 Interpellation nr 161 om bistånd till Demokratiska republiken Vietnam med anledning av översvämningar

Ordet lämnades på begäran till

Herr TAKMAN (vpk), som yttrade:

Herr talman! Demokratiska republiken Vietnam drabbades i augusti av mycket svåra översvämningar som en följd av skyfall i Röda flodens och Thai Binhflodens övre lopp och kraftig nederbörd också över deltaområdena. I ett tal den 1 september ägnade premiärminister Pham Van Dong ett längre avsnitt åt översvämningarna. "Kommittéerna för kamp mot översvämningen har arbetat dag och natt både centralt och på de olika lokala platserna", sade han enligt ett pressmeddelande. "De har mobiliserat statens resurser, de lokala partiorganisationerna och arbetarungdomens förbund, armén och folket och har kämpat utan vila med ett gränslöst hjältemod och i huvudsak lyckats besegra vattenmassorna och förebygga en stor katastrof."

Översvämningarna har drabbat områden som till mycket stor del ödelades under de mer än tre år då Nordvietnam utsattes för intensiva rutinmässiga bombningar. Även om den samhällseliga organisationen är utomordentligt effektiv, något som motståndsförmågan i försvarskriget vittnat så övertygande om, har de svåra översvämningarna givetvis försenat arbetet med att förbättra befolkningens levnadsvillkor. USA har för övrigt genomfört omfattande bombningar av Nordvietnams södra provinser efter översvämningarna, särskilt den 21 september då enligt

amerikanska uppgifter mer än 200 plan var engagerade.

Med anledning av vad jag anförde här anhåller jag om kammarens tillstånd att till utrikesministern få framställa följande fråga:

Vilka åtgärder är regeringen beredd att vidta för att ge Demokratiska republiken Vietnam särskilt materiellt bistånd med anledning av de svåra översvämningarna i augusti 1971?

Denna anhållan bordlades.

§ 7 Interpellation nr 162 ang. den östpakistanska konflikten

Ordet lämnades på begäran till

Herr TAKMAN (vpk), som yttrade:

Herr talman! Massakrerna och det brutala förtrycket fortsätter i Bangla Desh (Östpakistan). Av landets 75 miljoner invånare har nu uppskattningsvis 10 miljoner inom loppet av några månader flytt till Indien. Denna massflykt från hem och invanda förhållanden till en existens, som fått sin prägel av bristen på husrum, föda, dricksvatten och hygienisk organisation samt förekomsten av epidemiska sjukdomar, särskilt kolera, kan förklaras endast med de outhärdliga förhållandena i hemlandet.

Västpakistans väpnade styrkor har sedan slutet av mars 1971 systematiskt massakrerat inte endast anhängare av Bangla Desh, ett oberoende Östpakistan. De har, som en mängd ögonvittnesskildringar visat, bbl. a. Anthony Mascarenhas' stora rapport i Sunday Times (13 juni 1971), medvetet och planmässigt gjort befolkningen i allmänhet, muselmaner såväl som hinduer, till föremål för urskillningslösa massakrer. Civila har dödats med alla medel. Byar har bränts. Städer eller delar av städer har ödelagts. Uppgifterna om hur många som fått sätta livet till som offer för massakrerna växlar mellan 250 000 och 1 miljon. Ytterligare många tusen beräknas ha dött av svält och sjukdomar, inom landet eller under flykten i Indien.

Tidigare har Östpakistan ända sedan Pakistans bildande 1947 fungerat som ett slags inre koloni, där den stora majoriteten av befolkningen varit utsatt för ett dubbelt förtryck, dels i sin egenskap av mycket fattiga, ett förtryck som de delat med majoriteten av Västpakistans befolkning, dels i sin egenskap av bengaler med eget språk och egna nationella traditioner. De makthavande i Västpakistan visade sin avsaknad av hänsyn till den östpakistanska befolkningen på ett flagrant sätt i november 1970, då många hundratusen människor fick sätta livet till i en cyklon. De ansvariga västpakistanska myndigheterna kände i god tid till cyklonens styrka och riktning men underlät att varna den östpakistanska befolkningen, en underlåtenhet som anses ha medfört att flodvågen krävde minst tre gånger så många offer som den annars skulle ha krävt. Det efterföljande räddningsarbetet sköttes från de ansvariga myndigheternas sida med en sådan brist på initiativförmåga och energi att talet om aktivt sabotage föreföll motiverat.

Vid de första allmänna valen i Pakistan den 7 december 1970 fick Awamiförbundet, som verkade för Pakistans ombildning till en federativ stat, 73 procent av rösterna i Östbengalen och erövrade 167 av de 169 mandaten från detta område. Awamiförbundet fick därmed också majoritet i allpakistanska nationalförsamlingen, som har 313 platser. De förhandlingar som under våren 1970 fördes mellan den västpakistanska militärjuntans ledare Yahya Khan och Awamiförbundets ledare Mujibur Rahman avbröts som bekant av den förre, som utan föregående varning arresterade Mujibur Rahman den 25 mars och samtidigt utlöste massakrerna mot Bangla Deshs befolkning.

Mujibur Rahman ställdes inför en militärdomstol, som enligt International Herald Tribune (13 oktober) har förklarat honom skyldig till "landsförräderi" och rekommenderat dödsstraff. Avgörandet beträffande dödsdomen har enligt detta pressmeddelande hänskjutits till Yahya Khan. Samtidigt pågår i Bangla Desh en väpnad kamp som nu har antagit karaktären av ett nationellt befrielsekrig. Från många håll betonas de omedelbara riskerna för en hungersnöd av väldig omfattning om inte effektiva hjälpåtgärder kan sättas in utan dröjsmål.

För att minska befolkningens lidanden och offer i Bangla Desh, för att bispringa Indien som på kort tid fått ta emot många miljoner utblottade, svältande och sjuka flyktingar och för att minska riskerna för en väpnad konflikt, som kan utvecklas till ett storkrig, är det uppenbart att det krävs en snar politisk lösning av Bangla Desh-frågan. I första hand måste massakrerna stoppas, hungersnöd och epidemier förebyggas och flyktingarna beredas möjlighet att återvända hem utan risk för repressalier. Vidare måste Mujibur Rahman försättas på fri fot. All direkt eller indirekt hjälp till Yahya Khans militärjunta bör stoppas.

Med hänvisning till vad jag här anfört anhåller jag om kammarens tillstånd att till herr utrikesministern få ställa följande fråga:

Vilka åtgärder har vidtagits eller kommer att vidtagas från den svenska regeringens sida för att bistå flyktingarna och bidra till en politisk lösning av frågan om Bangla Desh (Östpakistan)?

Denna anhållan bordlades.

§ 8 Interpellation nr 163 ang. planering för civil produktion inom krigsmaterielindustrin

Ordet lämnades på begäran till

Herr ISRAELSSON (vpk), som yttrade:

Herr talman! Ett betydande antal människor inom landet är nu för sin försörjning beroende av svensk tillverkning av försvarsmateriel. Bara inom de två största företagen som levererar dylik materiel, SAAB-Scania och AB Bofors, kan antalet anställda som är försörjningsmässigt beroende av försvarsmaterieltillverkning uppskattas till omkring 10 000 personer.

Utvecklingen i fråga om statens inköp av försvarsmateriel under 1970-talet beror på kommande beslut om försvarets framtida struktur och nivå.

Enligt min och mitt partis, vpk:s, mening är det nödvändigt att Sverige uppehåller ett försvar som syftar till värn av det nationella oberoendet, men vi menar att en annan struktur hos försvaret skulle kunna nedbringa kostnaderna avsevärt. Det betyder att vi förordar en försvarsorganisation som ej utgör en kopia av stormakternas offensiva militärapparater utan ett defensivt inriktat försvar som tar till vara de erfarenheter som gjorts inom de nationella befrielseörelserna. En dylik inriktning skulle leda till att kostnaderna för inköp av försvarsmateriel skulle minska och då främst kostnaderna för offensivt inriktad dyrbar materiel.

Även om en dylik inriktning av försvaret ej vinner statsmakternas gillande kan en minskning av vissa materielinköp emotses under de närmaste åren.

En minskning av beställningarna på försvarsmateriel kan frigöra arbete och materiella resurser för samhällsnyttiga ändamål. Men om tillräckliga förberedelser inte vidtagits kan den också leda till betydande omställningssvårigheter för i första hand de företag som har stora leveranser till försvaret. I många fall är omställning inte möjlig, och då får respektive fabriker lägga ned sin tillverkning.

Min hemort, Karlskoga, domineras av ett enda stort företag, AB Bofors. Omkring 40 procent av dess fakturering utgöres av försvarsmateriel, av vilket en mindre del exporteras och en större del levereras till svenska försvaret.

Enligt information, som företaget lämnat till kommunen, kan man inte utesluta att en nedgång i företagets leveranser av försvarsmateriel, på sikt, kan leda till att 2 000 till 3 000 anställda måste avskedas, om ersättningstillverkning ej kan kompensera bortfallet i sysselsättning.

Med hänvisning till det anförda hemställer jag om kammarens medgivande att till herr industriministern få ställa följande frågor:

1. Föreligger eller finnes under utarbetande någon plan för krigsmaterielindustrins omställning till produktion för civila ändamål?

2. Om så inte är fallet, avser industriministern att ta initiativ till en sådan planering?

Denna anhållan bordlades.

§ 9 Interpellation nr 164 ang. bidragen till olönsam kollektiv trafik

Ordet lämnades på begäran till

Herr MAGNUSSON i Kristinehamn (vpk), som yttrade:

Herr talman! I det av värriksdagen fattade trafikpolitiska beslutet uttalades "att stor försiktighet bör iakttagas vid nedläggandet av trafiksvaga bandelar". Bakgrunden till detta uttalande var givetvis den växande kritiken mot trafikpolitikens utformning, en kritik som också i hög grad riktats mot 1963 års trafikpolitiska beslut. Riksdagen har också framhållit att nedlägningsfrågor inte får bedömas enbart från järnvägs-ekonomiska synpunkter utan skall avgöras med beaktande jämväl av olika sociala och näringspolitiska aspekter. Försörjningen med kollektivtrafik måste hållas på en tillfredsställande nivå. Om nedläggning av bandel ändå

måste komma till stånd skall såvitt möjligt sådan ersättningstrafik ordnas att kravet på en god trafikförsörjning kan tillgodoses.

Enligt uppgifter inhämtade av riksdagens upplysningstjänst pågår för närvarande nedläggningsundersökningar på 3 668 km av det trafiksvaga nätet. Nedläggningsbeslut föreligger för 290 km. 870 km är medtagna i SJ:s undersökningsplan, men undersökningen är ännu ej påbörjad. Ytterligare 2 442 km tillhör det trafiksvaga nätet, men banornas betydelse på sikt omöjliggör en nedläggning.

Det faktum att SJ:s krav på höjda taxor inte helt tillgodosågs av regeringen har föranlett generaldirektören i SJ, Lars Peterson, att uttala att nedläggning av persontrafik på ytterligare bandelar nu måste bli aktuell.

SJ:s krav på taxehöjningar blev upptakten till en mycket livlig debatt om trafikpolitiken i vårt land. Denna debatt var, som förut påpekats, mycket kritisk mot den nuvarande trafikpolitiken och har riktat uppmärksamheten på en rad bristfälligheter och problem, inte minst frågan om nedläggande av s. k. olönsam trafik. Det är väl också utan tvivel så, att taxehöjningarna leder till sämre förutsättningar att upprätthålla trafiken på trafiksvag bandel.

Flera aktuella fall visar att den senaste taxehöjningen drivit bort trafikanter och därmed fått till stånd ett sämre läge inför en lönsamhetsundersökning. Servicen försämras dessutom ytterligare, vilket i sin tur också påverkar trafikfrekvensen.

Den livliga trafikdebatten är naturligtvis positiv och bidrar på ett verksamt sätt till att få fram en ny syn på trafikpolitikens utformning i vårt land. Kollektivtrafikens betydelse betonas alltmåra, nackdelarna med en utan hämningar växande bilism likaså. I det sammanhanget påpekas allt oftare att bilismens kostnadsansvar inte kunnat fastställas. Enigheten tycks dock vara påfallande om att bilismen inte på långt när betalar de kostnader den förorsakar samhället; det har här nämnts summor på åtskilliga miljarder kronor. Man har i det sammanhanget påpekat det orimliga i att SJ åläggs ett extremt krav på uppfyllande av sitt kostnadsansvar, ett krav som för fram till nya taxehöjningar och återigen minskat trafikunderlag i en ständig kretsgång. Den s. k. kollektivbiljetten, statens ersättning till SJ för upprätthållandet av s. k. olönsam trafik, kan ju inte på något sätt anses utgöra en insats från samhällets sida, som kan betraktas som likvärdig med den som görs för bilismen. Detta förhållande blir särskilt påtagligt om man också beaktar att i *dagens penningvärde* ger statskassan innevarande budgetår ut 30 miljoner kronor *mindre* för den s. k. kollektivbiljetten än för det första budgetåret efter 1963 års trafikbeslut. Den aktuella summan är 230 miljoner kronor. Ej heller efterskänkning när det gäller inbetalning av räntor kan förändra bilden av att SJ i det här avseendet befinner sig i en ogynnsam situation jämfört med biltrafiken.

En fråga som också har sitt intresse i detta sammanhang gäller frågan om bidragen till den s. k. ersättningstrafiken. Statens bidrag till sådan utgör för närvarande 12 miljoner kronor om året. Det måste anses vara ett absolut rättvisekrav att ersättningstrafik inte skall behöva upphöra kort tid efter det den insatts, även om trafikunderlaget kan betraktas som

lågt. Vid riksdagens behandling av denna fråga förutsattes att bussbidragsutredningen skall framlägga resultat av sitt arbete till 1972 års riksdag. Om inte detta blir fallet måste det anses rimligt att riksdagen ändå beslutar om höjning av bidragen till ersättningstrafiken.

Till ovanstående resonemang bör fogas det faktum att SJ allt oftare kräver kommunerna på ersättning för upprätthållandet av olönsam trafik. Det är högst förståeligt om kommunerna, mot bakgrunden av bl. a. deras i regel ansträngda ekonomiska läge, mestadels värjer sig. Inom kommunerna synes den allmänna meningen vara att ett sådant förfarande inte rimmar med 1963 års trafikbeslut; man menar att de liksom hittills skall klara sina tätortstrafikfrågor, men att glesbygdstrafiken och den mer regionala trafiken bör det vara statens sak att lämna ersättning till.

Det är enligt min uppfattning nödvändigt att regering och riksdag ger uttryck för en positiv syn på frågan om höjande av ersättningen för bedrivandet av s. k. olönsam trafik. Trycket på SJ att forcera fram nedläggningar skulle kunna minskas och den för SJ ogynnsamma atmosfär, som det återkommande talet om nedläggningar ger upphov till, skulle kunna motverkas. Detta är vidare nödvändigt för att riksdagens beslut om stor försiktighet vid nedläggning av bandelar och om att en tillfredsställande transportförsörjning skall tryggas för landets olika delar skall kunna efterlevas. Det förhållandet att ersättningen reellt är mindre nu än för åtta år sedan ger emellertid inte på något sätt uttryck för en positiv syn på frågan. Det är därför, enligt min uppfattning, nödvändigt att regering och riksdag snarast möjligt omprövar sin ställning.

Med hänvisning till det anförda hemställer jag om kammarens tillstånd att till herr kommunikationsministern ställa följande frågor:

Är statsrådet, med anledning av vårriksdagens trafikpolitiska beslut, beredd att framlägga förslag syftande till en betydande höjning av anslaget till ersättning för s. k. olönsam trafik?

Vill statsrådet medverka till en precisering i fråga om ansvaret när det gäller utbetalande av sådan ersättning i en för kommunerna gynnsam riktning?

Denna anhållan bordlades.

§ 10 Interpellation nr 165 ang. erfarenheterna av viss social forskning

Ordet lämnades på begäran till

Herr WIKLUND i Stockholm (fp), som yttrade:

Herr talman! För några år sedan diskuterades med stor intensitet frågan om behovet av social behandlingsforskning och hur denna skulle kunna initieras och bedrivas. Bakgrunden var självfallet att man förväntade sig att sådan forskning – särskilt om den fick karaktär av målforskning – skulle ge resultat, som skulle kunna bidra till socialvårdsverksamhetens rationalisering i olika hänseenden. Vården skulle därigenom kunna ge bättre rehabiliterande effekt och kanske även bedrivas till lägre kostnader, ett i dagens läge i hög grad önskvärt utfall av forskningsinsatserna.

Vissa åtgärder vidtogs efter hand med det till synes direkta syftet att

möta behovet av social behandlingsforskning.

Den 18 april 1969 tillsattes sålunda samarbetskommittén för social forskning. Dess uppgift har en smula knapphändigt angivits vara att ta upp frågor om undersökningar av allmänt intresse, som aktualiseras i det socialpolitiska arbetet, och främja samarbete i sådana frågor mellan förvaltningen och den vetenskapliga forskningen (jfr 1970 och 1971 års riksdagsberättelser). Kommittén består av ordförande – statsrådet Sven Aspling – och tolv ledamöter samt därtill vissa experter. Under tiden november 1969–oktober 1970 har kommittén hållit fyra sammanträden. Det föreligger även den upplysningen, att kommittén verkställt en kartläggning av forskningsprojekt på det sociala området 1967–1969 (stencil S 1970:2). Andra resultat av kommittéarbetet har såvitt känt inte sammanställts och publicerats.

Vidare beviljade riksdagen i år och förra året ett anslag på 2 miljoner kronor till försöksverksamhet på det sociala området. Detta anslag torde kunna användas även för forskning eller forskningsliknande verksamhet. Ur anslaget kan sålunda bidrag utgå till ”undersökningar, utvecklingsarbete och försöksverksamhet inom socialdepartementets verksamhetsområde”. Det kan bl. a. gälla prövning och utvärdering av nya metoder inom det sociala området liksom undersökningar, som tar sikte på vidareutveckling av visst område i fråga om mål, metoder, organisation och resursanvändning.

Någon sammanställning av hur nu åsyftade anslag hittills disponerats har veterligen inte offentliggjorts, även om det är känt att bidrag ur anslaget lämnats till en del forskningsplaneringar och pågående forskningsinsatser av den typ, som anslaget avsett att främja. Naturligt nog föreligger inte heller någon resultatredovisning.

Företrädare för den kommunala socialvården brottas emellertid nu som för några år sedan allvarligt med de socialterapeutiska frågorna i vidsträckt mening och känner sålunda behovet av stabilare kunskapsgrundval för socialvårdsverksamhetens organisation och praktiska bedrivande. Det finns därför alltså ett djupt och vidsträckt intresse för den sociala behandlingsforskningen och dess effektiva bedrivande bland dem som närmast är ansvariga för socialvården ute på fältet. Sannolikt gäller detta även stora, mera samhällsmedvetna medborgargrupper med intresse för socialvårdens aktuella spörsmål. Då man i antydda kretsar alltså hyser förhoppningar om att forskning av här förevarande slag allteftersom resultat av denna redovisas skall kunna ge verklig vägledning i försöken att lösa de många komplicerade mänskliga problem, som socialvården av i dag ställs inför, har närmare besked om intentioner och arbetsplaner för den nämnda samarbetskommittén efterlysts. En översiktlig redogörelse för de undersökningsprojekt som genom bidrag ur anslaget till försöksverksamhet på det sociala området erhållit stöd har också efterfrågats, varjämte önskemål uttalats om besked om tidpunkten för eventuella resultat av undersökningar och forskningsarbete av här åsyftat slag.

Med stöd av vad sålunda anförts får jag anhålla om kammarens tillstånd att till herr socialministern få ställa följande frågor:

1. Är socialministern villig redogöra för erfarenheter av arbetet inom

samarbetskommittén för social forskning och arbetsplanerna för denna kommitté samt för de undersökningar och försöksprojekt, som hittills stötts genom bidrag ur det särskilda anslaget till sociala undersökningar, utvecklingsarbete och försöksverksamhet?

2. När kan resultat av kommittéarbetet – speciellt i vad gäller social behandlingsforskning – respektive av de bidragsstödda undersökningarna och försöken beräknas föreligga?

Denna anhållan bordlades.

§ 11 Interpellation nr 166 ang. stämbandsoperationer på hundar

Ordet lämnades på begäran till

Herr HENMARK (fp), som yttrade:

Herr talman! Enligt pressuppgifter har stämbandsoperationer på hundar, med avsikt att förhindra hundens möjlighet att skälla, utförts i vissa fall. Enligt lag om djurskydd 19 maj 1944, § 2, skall ”djur behandlas väl och såvitt möjligt skyddas för lidande”. Jämlikt brottsbalkens kap. 16, § 13, skall den som utsätter djur för otillbörligt lidande dömas för djurplågeri till böter eller fängelse i högst två år.

Men hänvisning till det anförda anhåller jag om kammarens tillstånd att till herr jordbruksministern få ställa följande frågor:

Anser statsrådet att stämbandsoperationer strider mot lagrummet i lag om djurskydd 19 maj 1944, att ”djur skall behandlas väl och såvitt möjligt skyddas mot lidande”?

Om så är fallet, vilka åtgärder ämnar statsrådet vidtaga för att dessa operationer skall bringas att upphöra?

Denna anhållan bordlades.

§ 12 Interpellation nr 167 om sysselsättningsfrämjande åtgärder för universitets- och högskoleutbildade

Ordet lämnades på begäran till

Herr MOLIN (fp), som yttrade:

Herr talman! Under 1960-talet har tillströmningen till universiteten och högskolorna ökat mycket kraftigt. Vid 1960-talets början var antalet nyinskrivna vid de högre utbildningsanstalterna cirka 7 000 per år. Läsåret 1970/71 uppgick antalet nyinskrivna till drygt 27 000, vilket innebär att en fyrdubbling ägt rum på tio år. Som en följd härav har också antalet examinerade starkt ökat. Inom de s. k. fria fakulteterna vid universiteten har antalet årligen examinerade mer än fyrdubblats, medan ökningen vid de spärrade utbildningslinjerna innebär en dryg fördubbling. Den kraftigaste ökningen uppvisar de humanistiska och samhällsvetenskapliga fakulteterna. Denna tendens kommer – i varje fall under de båda närmaste läsåren – att bestå och antalet årligen utexaminerade således att kraftigt öka. Bara från de humanistiska och samhällsvetenskapliga

fakulteterna kommer inom de två närmaste åren att examineras mer än 15 000 personer.

Under 1960-talet skedde till en början en ökning av efterfrågan på högutbildad arbetskraft, som i stort sett svarade mot det ökade utbudet. Från och med 1969 har antalet nyexaminerade från universitet och högskolor överstigit efterfrågeökningen på sådan arbetskraft. Procentandelen arbetssökande bland de nyexaminerade visar en svag ökning, vilket i absoluttall innebär en större ökning med hänsyn till det ökade antalet utexaminerade. Den aktuella arbetslösheten bland de högutbildade är svår att exakt fastställa genom att beräkningarna baseras på olika metoder, men den torde uppgå till minst 2 000. Utöver den arbetslöshet som registreras i form av arbetslösa bland arbetssökande vid arbetsförmedlingarna finns på detta område en betydande dold arbetslöshet, som yttrar sig i att de nyexaminerade antingen fortsätter studier utöver grundexamen utan att dessa studier är erforderliga för avsedd yrkesverksamhet eller helt upphör med sina studier utan att övergå till yrkesverksamhet; det senare är särskilt vanligt bland nyexaminerade kvinnor. Därtill kommer att ett antal av de arbetssökande som uppger sig ha arbete, sysselsätts inom i förhållande till utbildningen helt inadekvat verksamhet.

Arbetsmarknadssituationen för de eftergymnasialt utbildade är således för närvarande starkt oroande, och problemen kommer att förvärras i framtiden; kulmen nås sannolikt 1972/73. Förutom de åtgärder av utbildningspolitisk karaktär, som detta kan föranleda, krävs uppenbarligen nu speciella arbetsmarknadsåtgärder. Härvid kan först nämnas behovet av att erhålla fullständig och adekvat kunskap om arbetsmarknadssituationen. Dessa kunskaper måste sedan på ett effektivt sätt överföras till arbetstagare, arbetsgivare och studerande på de aktuella områdena.

Därutöver måste speciella åtgärder vidtas för att underlätta utträdet på arbetsmarknaden för nyexaminerade med högre utbildning. De generella arbetsmarknadspolitiska åtgärderna är ju i vissa fall icke relevanta för dessa grupper. Bland speciella åtgärder, som ofta återopats från de berörda sida, kan nämnas en organiserad praktiktjänstgöring i samhällsregi under ferietid samt en av samhället organiserad introduktionstjänstgöring för nyexaminerade inom både privat och offentlig verksamhet. Arbetsmarknadsverkets nuvarande akademikerförmedlare och praktikförmedlingar utgör en samhällsorganisation, till vilken sådana här speciella åtgärder för de högutbildade skulle kunna knytas. Det är uppenbart att åtgärder av det slag som här har efterlysts bör vidtas med det snaraste.

Med hänvisning till vad som här anförts anhåller jag om kammarens tillstånd att till herr statsrådet Moberg få ställa följande fråga:

Vilka ytterligare åtgärder planeras för att komma till rätta med den stigande arbetslösheten bland de universitets- och högskoleutbildade?

Denna anhållan bordlades.

§ 13 Interpellation nr 168 ang. stöd åt fiskare vid ostkusten

Ordet lämnades på begäran till

Herr SCHÖTT (m), som yttrade:

Herr talman! Omfattningen av skadorna på ålbottengarnen i samband med septemberstormarna på ostkusten börjar nu kunna överblickas. Stormen hade sin största styrka vid Smålandskusten och 26 sekundmeter uppmättes vid Ölands norra udde. För många fiskare betydde stormen rena katastrofen, särskilt därför att avsevärd del av ålfisketiden återstod.

Skadornas omfattning inom Kalmar län har fiskerikonsulenterna där beräknat till över 200 redskap eller över 800 000 kronor. Däri ingår då inte inkomstbortfall på grund av uteblivet fiske. Då den uteblivna fångsten beräknats till cirka 50 ton, skulle detta inkomstbortfall – efter ett pris av 15 kr./kg – ha uppgått till cirka 750 000 kronor.

Skadorna och deras följder är av sådan omfattning att stöd i en eller annan form erfordras. 1970 var också ett dåligt ålfiskeår, och stormarna under 1969 åstadkom därtill stora avbräck. Någon återhämtning har alltså inte kunnat ske. År 1969, då stormen förstörde fiskeredskapen längs delar av ost-, syd- och västkusten, ställde riksdagen vissa medel till förfogande för bidrag till de svårast drabbade. Liknande hjälp bör sättas in även nu.

Med stöd av vad här anförts hemställes om kammarens tillstånd att till herr jordbruksministern få rikta följande fråga:

Har herr statsrådet för avsikt att vidta särskilda åtgärder för att hjälpa de fiskare efter ostkusten, som vållats svåra ekonomiska avbräck genom stormarna i september?

Denna anhållan bordlades.

§ 14 Interpellation nr 169 ang. sjötrafiken till Stockholm

Ordet lämnades på begäran till

Herr WENNERFORS (m), som yttrade:

Herr talman! Lotsorganisationsutredningen föreslog 1968 att lotsservicen vid Landsorts, Dalarös och Furusunds lotsplatser skulle indragas och att all lotsning i Stockholms skärgård skulle koncentreras till leden Stockholm–Sandhamn. Förslaget utsätts för en nedgörande remisskritik, och riksdagens beslut följde inte alls utredningen i detta avseende.

Trots detta beslut i riksdagen för bara ett år sedan arbetas det för närvarande på ett projekt som indirekt ligger i linje med lotsorganisationsutredningens förslag att koncentrera all trafik och lotsning till Sandhamnsleden. Stockholms hamnstyrelse har nämligen i skrivelse till sjöfartsverket begärt att leden Stockholm–Sandhamn uppmuddras till 15 meters djup samt att ledens bojar och prickar ersätts med bottenfasta fyror och att leden förses med förbättrad utrustning för radarnavigering.

De naturvårdande myndigheterna avser att tankfartyg på 40 000–50 000 ton är absolut maximum för trafik i Stockholm skärgård. Dessa båtar har ett djupgående på upp till 12 meter. I dag finns redan en led som tillåter ett djupgående av 12 meter, nämligen Landsort–Dalarö-

leden. Sandhamn tillåter i dag ett djupgående av 11 meter.

Det bör vidare nämnas att sjöfartsverket föreskrivit att tankfartyg över en viss storlek skall assisteras med bogserbåt under hela infarten till Stockholm. Detta måste ske genom bogsering vid passage av trånga sund, t. ex. vid Aspö i Landsortsleden och vid Revengegrundet i Sandhamnsleden. Emellertid säger det sig självt att det oljelastade tankfartygets koppling till bogserbåt i oftast öppen sjö i trånga "90-graders"-passager i närheten av Revengegrundet är avsevärt mera riskfylld än motsvarande manöver i oftast helt sjöstill vatten i Landsortsleden strax söder om Dalarö. Från sjösäkerhetssynpunkt talar många skäl för Landsortsleden, som dessutom redan är så djup som krävs. Vidare tillkommer till Sandhamnsledens nackdel att den genomsnittligt är blockerad av is mer än varannan vinter. T. o. m. extremt hårda vintrar kan däremot Landsortsleden hållas öppen.

I Stockholms hamnstyrelsens skrivelse anförs som skäl att en containerterminal färdigställdes i Frihamnen. De containerfartyg som anlöper Stockholm har ett djupgående av ca 4,5 meter. Järnvägsfärjornas djupgående är ca 5,5 meter, och de nyligen beställda Finlandsfärjornas djupgående torde knappast överstiga 6 meter. Icke något av dessa fartyg kräver fördjupning av Sandhamnsleden, som i dag tillåter ett djupgående av 11 meter.

Man pekar också på de ständigt ökande sjöfartsavgifterna och att bl. a. införandet av lokal fyravgift skulle försämra hamnens konkurrensförmåga. Detta påpekande står dock inte i överensstämmelse med förhållandet att lotsavgiften i motsvarande grad sänkts. Dessutom har praktiskt taget varje tankfartyg av den storlek som avses i skrivelsen lots hela vägen från Skagen.

Utöver alla de tungt vägande skäl som talar emot detta projekt tillkommer kostnadsaspekten. Farledsfördjupningen, byggandet av botenfasta fyrar och förbättrad utrustning av radarnavigeringen kan beräknas kräva en investering på 15–40 miljoner kronor. Att genomföra en så kostnadskrävande investering då en farled med det önskade djupgåendet redan finns är inte lämpligt. Vidare måste hänsyn tas till alla de skilda faktorer som är integrerade i den synnerligen komplexa frågan. Jag tänker härvid icke minst på sjösäkerhetsfrågorna, som i sjöfartsverkets verksamhet under senare år alltmer fått ge vika för snäva rationaliseringstekniska och värdeekonomiska faktorer. Möjligen kan företrädare för sjöfartsverket anföra att de försöker uppfylla kravet på "affärsdrift". I så fall bör den svenska sjösäkerhetspolitiken omprövas.

Med hänvisning till det anförda anhåller jag om kammarens tillstånd att till herr kommunikationsministern få framställa följande fråga:

Anser herr statsrådet det är lämpligt att investera i en farledsfördjupning av Sandhamnsleden i Stockholms skärgård när Landsort–Dalaröleden redan uppfyller de framförda kraven?

Denna anhållan bordlades.

§ 15 Anmäldes och bordlades Kungl. Maj:ts proposition nr 127 med förslag till lag om ändring i taxeringsförordningen (1956:623).

§ 16 Meddelande ang. enkla frågor

Meddelades att följande enkla frågor framstälts, nämligen

den 14 oktober av

Nr 299 Herr *Hallgren* (vpk) till herr försvarsministern angående militära studiebesök m. m. i Sverige och NATO-länder:

Anser statsrådet ömsesidigt kadettutbyte och studiebesök från blivande officerare från den svenska försvarsmakten och NATO-länders militära enheter lämpliga med hänsyn till Sveriges roll som neutralt land?

Nr 300 Fru *Ryding* (vpk) till herr socialministern angående semesterer-sättningen för ledighet vid barnsbörd:

Avser statsrådet att ta initiativ till ändring av bestämmelserna så att en kvinna som utnyttjar den lagliga rätten till sex månaders ledighet vid barnsbörd också får rätt till semesterersättning för dessa sex månader och icke som nu endast för tre månader?

Nr 301 Herr *Måbrink* (vpk) till herr utrikesministern om medlemskap för Tyska demokratiska republiken i Världshälsoorganisationen (WHO):

Hur ser utrikesministern på frågan om Tyska Demokratiska Republikens medlemskap i Världshälsoorganisationen (WHO) och Sveriges hållning till detta lands ansökan om medlemskap?

Nr 302 Herr *Stålhammar* (fp) till herr utrikesministern angående rätten för minderåriga barn att leva tillsammans med sina föräldrar:

Är regeringen beredd att vidtaga åtgärder för att påverka enskilda medlemsländer i FN till en bättre efterlevnad av FN:s konvention om de mänskliga rättigheterna, speciellt när det gäller minderåriga barns rätt att leva tillsammans med sina föräldrar?

Nr 303 Fru andre vice talmannen *Nettelbrandt* (fp) till herr finansministern om inflationsskydd i skattesystemet genom indexreglering:

Avser finansministern i nuvarande läge ompröva sin inställning till inflationsskydd i skattesystemet genom indexreglering?

Nr 304 Fru andre vice talmannen *Nettelbrandt* (fp) till herr finansministern angående tidpunkten för tillsättande av utredning om kostnadsfördelningen mellan stat och kommun:

När avser finansministern tillsätta den av riksdagen beslutade utredningen om kostnadsfördelningen mellan stat och kommun?

Nr 305 Herr *Romanus* (fp) till herr socialministern angående benämningen på statliga institutioner:

Anser statsrådet att statliga institutioner bör ges namn efter regeringens ledamöter medan dessa fortfarande är i aktiv politisk verksamhet?

Nr 306 Herr *Romanus* (fp) till herr handelsministern om betalning med check i detaljhandeln:

Vill statsrådet medverka till att de som har checklön och andra checkkonton åter får möjlighet att betala med check i detaljhandeln om godkänd legitimation uppvisas?

den 15 oktober av

Nr 307 Herr *Olsson* i Stockholm (vpk) till herr socialministern angående bestämmelserna om utvidgad rätt till förtidspensionering:

Anser statsrådet att det finns anledning till förtydligande av gällande bestämmelser om utvidgad rätt till förtidspensionering så att syftet med 1970 års riksdagsbeslut säkerställs?

Nr 308 Herr *Torwald* (c) till herr försvarsministern om krigsplacering av reservofficer vid hemvärnsförband:

Vill Försvarsministern klarlägga, huruvida en reservofficer (som på grund av sin levnadsålder ej längre är krigsplacerad vid fältförband) har möjlighet att – med bibehållande av reservofficersskapet – kunna bli krigsplacerad på någon befattning vid lämpligt hemvärnsförband på eller i närheten av hemorten?

Nr 309 Herr *Brundin* (m) till herr finansministern angående återbetalningen av överskjutande skatt:

Vill herr Statsrådet, med hänsyn till rådande konjunkturläge, medverka till att återbetalningen av överskjutande skatt tidigareläggas?

Nr 310 Herr *Måbrink* (vpk) till herr utrikesministern om inflytande för regeringen i fråga om statschefens utrikes resor:

Anser utrikesministern att regeringen bör ha något inflytande vid bestämmandet av målen för statschefens utrikes resor?

§ 17 Kammaren åtskildes kl. 16.21.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert